

Vestmannen

Nr. 6

Bergen, 20. august 1997

13. årgang

Krav um i-form i Vik kommune

*Administrasjonssef trur i-målpålegg gjev mindre effektivitet på kontori
Men semje um at meir i-mål er ynskjeleg*

Eit stort uppslag i Sogn Avis for 31. mai fortel at det tett fyre ferien var i-målsordskifte i kommunestyret i Vik i Sogn. Administrasjonsutvalet i Vik heldt det for ynskjeleg at dei tilsette i kommunen nytta i-form, og dette førde til ordskiftet.

Administrasjonssjefen Vilhelm Berge meinte eit pålegg um i-form vilde føra til mindre effektivitet på heradskontori. Sume tilsette i administrasjonen vilde bruka lengre tid på arbeidet um dei skulde nytta ei form som fell unaturleg for dei.

Administrasjonsutvalet heldt det for ynskjeleg at dei tilsette i Vik kommune brukte i-former, og Marit Stokkenes sa at dei kommunalt tilsette i Vik bør nytta den formi som er naturleg for folk i Vik. Ho meinte framleget frå administrasjonsutvalet burde vedtakast som det var utforna.

Ei onnor meinung hadde Anne Grethe Tveit. Ho tykte utformingi var for sterkt sidan det for mange i administrasjonen var naturleg å nytta a-form. Ho vilde gje påleget um i-målsbruk til ei uppmoding um at i-formi vert nytta meir. - Me må ikkje gjera saki til lått, ho er for viktig til det. Men me må ikkje påleggja bruk av i-form når det fell unaturleg for fleire.

Stokkenes: - Me må då kunna påleggja dei tilsette i Vik kommune å brukte den formi som er naturleg i Vik.

Av innlegg elles vart det hevdat ein burde bruka "gjeldande læreboknormal". Eit pålegg um å skriva ei form som fall unaturleg for nokon, vilde krevja meir tid, og for sume vilde det vera vanskeleg med i-formi. Det vart òg sagt at nynorsken er ikkje tent med at me kløyver han upp i for mange sergreiner.

På hi sida sa Eirik Lidal: - Det er då ikkje for sterkt iteke at kommunestyret segjer det er ynskjeleg med bruk av i-formi. Og det er heller ikkje noko pålegg.

Vik-Vangsnæs, Sognefjorden

I øystingi vart det fleirtal for Tveit og administrasjonssjefen. Men fleirtalet var so knapt som det kunde vera - 11 mot 10 røyster. Um Vik kommunestyret soleis avgrensa seg noko, sa dei ifrå um at det er ynskjeleg at i-formi vert nytta meir av kommuneadministrasjonen.

Vestmannen viser til kommentarar s. 3.

Ordtøkjet

**Det som no er mot.
kann sidan verda med.**

Etter Ivar Aasen

I dette bladet

Krav um i-form i Vik	1
Ordtokjet	1
Fint forsvar for nynorsk	2
Normaltalemålskonferanse	2
Nynorsk storsiger i Arna	2
Måløytralt i Ås	2
NMU treng pengehjelp	3
J. Kr.: I-målet i framgang	3
Vestmannalaget	3
Gåvor	3
Nygardsstemma i Modalen	3
Ny leidar i NM	3
Sagt	4
K.E.Steffens: Noko um Sorokin	4
L. Jerdal: Samnorsk hev hjelparar	5
Tormod Ropeid: Ola Breivega	5
Bladet Motmæle	5
Telefonen	5
Heidersgåva av Gjelsvik-fondet	5
Ludv. Jerdal: Sonettar frå krigsåri	6
Ludv. Jerdal: Bjarne Rabben	7
L.B. Marøy: Kommediatretret	8
G. Harildstad: Christen Jensøn	8
Arne Horge: Ei ny hamn	8
Ludv. Jerdal: Dansk kunsthistorikar	9
Arne Horge: Bang og eg	9
Kva med målførearkivet?	9
Arne Horge: Han skreiv gode dikt	10
Ludv. Jerdal: Herdla fær minnebauta	11
J. Krokvik: Byggjing med timber	11
Wordsworth. Gjenta i kornhausten	
Umsett av Johs. Gjerðaker	12
Nytt nynorsk teikneseriealbum	13
Bergensmål	13
Kjem Gula Tidend att	13
J. Krokvik: Godt Mål og makt	14
J. Krokvik: Olaus J. Fjørtoft	14
Spelemannslaget Fjelbekken	15
Rovdyrgjæting	15
Arne Horge: Mindre avgifter	15
Nynorsk for alle	16
Godt sagt. Sluttordet	16

Fint forsvar for nynorsk

Nils-Aksel Mjøs bed oss prenta dette utdraget or ein leidarartikkell i Dagbladet. Det er, som han segjer, eit fint forsvar for den nynorske stilene i vedaregåande skule:

Det bør ikke være vanskeligere å lære nynorsk skriftlig enn engelsk skriftlig. Og jo mer språk, desto bedre språkevn. Rent politisk er det selvsagt umulig å få omgjort vedtaket om to jevnstilte språk. Til det har det for stor sosial, kulturell og politisk symbolverdi. Da er utfordringen til skolen å tilrettelegge undervisningen for vår tid og vår skole. Men den skriftlige treningen er nødvendig for at elevene skal kunne beherske språket.

Dagbladet

Normaltalemålskonferanse i Bergen

26/9-28/9-1997

Tilskipar Ivar Aasen-sambandet

Kombinert konferanse og fyredrag av prisvinnarane av Opedalsfondet

Møtestad: Fensal, Kong Oscars gata 15

Fredag 26/9 kl 14.30: Frammøte og registrering.

Kl. 15.00: Alv Askeland. Prest og måldyrkar på Aasens grunn. Fengjande talar og skribent. Serleg kjend for boki "Kyrkjeljod" med eigne og umsette salmar.

Kl. 17.00: Kjell Venås. Professor i nordisk med fleire faglege bøker, millom desse ei stor avhandling um hallingmålet og "Den fyrste morgenblånen" um dikting på norsk i dansketidi. Biografiar um Ivar Aasen, Marius Hægstad og Gustav Indrebø.

Kl. 19.00: Ola Breivega. Målronslent. Hev skrive m.a. vegvisar i nynorsk for offentleg tilsette. Høgnorske umsetjingar på Norsk Bokreidingslag.

Um lag kl. 21.00 er det middag for prisvinnarane med innbedne gjester.

Laurdag 27/9. Emne: Kjeldor til språkleg påverknad.

Kl. 9.30: Gunnar Ottne, leidar i Lærarmållaget.

Kl. 10.30: Jardar Eggesbø Abrahamsen: Haldningar til norsk skriftmål.

Deretter vert det ordskifte og matykt.

Kl. 14.00: Ola Breivega: Korleis vert me medvitne um talemålet vårt?

16.30: Kari Losnedahl: Umdomslagsteater i ein norskdomsideologi.

Etter fyredraget vert det umvising på teatermuseet ved Kari Losnedahl.

Sundag 28/9 frå kl. 9.30:

Innleidrarar Vincent Eye Færavaag, Arne Horge, Lars Bjarne Marøy m.fl.

Kostnad kr 200 for vaksne i arbeid. Kr 100 for folk utan arbeid.

Påmelding til:

Lars Bjarne Marøy, Eliasmarken 14, 5034 Ytre Laksevåg, eller Bjørn Tormod Ringdal, Løvåsbak. 22, 5033 Fyllingsdalen. E-post: stud2779@student.uib.no

Nynorsk storsiger i Arna

Nytt om Nynorsk melder um fleire tap for nynorsk i grunnskulen. Det var tap i Laudal i Vest-Agder (134-131 røyster) og i Ringebu (209-35 røyster). Fleire skulemålsrøystingar etter offensive bokmålskrav stend for døri. Det er grunn til å registrera at nedgangen for nynorsk i skulen ikkje hev skrapa botnen. Offensive røystingar frå målsida finst det ikkje.

I Heskestad i Rogaland vann nynorsken (143-121 røyster) som dermed framleis held denne eine målkrinsen i Lund kommune. I Arna i Bergen der kommunen slo saman Ådnemarka og Indre Arna krinsar, vann nynorsk ein braksiger med 352 mot 113 røyster.

Framfor røystingi i Arna var det den velkjende og dugande NMU-aktivisten Ingar Arnøy frå Bodø som la upp den offensive marsjplanen og sjølv gjekk fyre, med samtalar, frå-dør-til-dør-aksjon og open konfrontasjon um skulemålet.

Målfolk i Bergen og Hordaland kunde snaudt ha valt nokon betre; det syner den yvertydande sigeren.

Bergensmål luftar eit rykte um at på røystedagen var Arnøy sjølv so nervøs at han skydde uppteljingslokalet og vandra kvilelaus utandørs. Um det er sant, skal vera usagt. Men det stadfester i tilfelle den personlege ihugen.

Måløytralt i Ås?

Ås Mållag hev send framlegg til Ås kommune i Akershus um at kommunen skal segja seg språkleg nøytral. Etter tidlegare nei-vedtak gjekk kulturstyret inn for framlegget då saki var uppe tridje gongen. Fleirtalet held likevel på bokmål til internt administrasjonsmål i Ås.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krovik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgeilen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Torsdag 18. september kl 19.00 på Bryggens
Museum. Ludv. Jerdal talar um brørne
Heming og Finn Skre som både let livet i tysk
fangenskap.
Kaffi, mat og vanleg program.
Alle velkomne. Nye lagsfolk fær skriva seg
inn.
Sidan i haust vert det møte kvar månad. Liste
med program kjem seinare.

NMU treng pengehjelp til nye framtak

Gode vestmenn!

Tysdag 13. mai i år demonstrerte elevar i heile Noreg for språkleg rettferd i skulen, mot framlegg til ny upplæringslov. Yver 3000 deltok på hovudmarkeringi i Bjørgvin, og meir enn 30 000 elevar elles i landet var med. Elevane fann vegen ut or klasseromi av di statsråd Reidar Sandal gjør framlegg um å fjerna hardt tilkjempa nynorskrettar.

Sandal gjør framlegg um:

- * at formuleringi um retten til å få lærebøker til "same tid" skal ut or lovteksten
- * å fjerna retten til å få "andre lærermiddel" (arbeidsbøker, hjelpebøker, grammatikkar * og programvare) på nynorsk.

I ei tid då det ved sume høve kann sjå ut som målsak og nynorsk er noko som høyrer fortidi til, er det gildt å sjå at ei slik sak kann engasjera so mykje ungdom. Ikkje sidan 70-talet hev det vore so store og umfemnande lærebokaksjonar som i år! Etter desse aksjonane hev lovframlegget vorte utsett til etter valet, og mange hev teke til ordes for at nynorsk må vera ei viktig valkampsak på Vestlandet. Ikkje noko vilde vera betre!

Det er Norsk Målungsdom som hev vore drivkrafti bak dei store elevaksjonane. Desse aksjonane hev brote upp mykje nyland for NMU. No gjeld det berre um å koma seg ut og så - og hausta. Nett då er det det knip. Um pengar. Sidan uppslutnaden um aksjonane var so stor, hev Norsk Målungsdom fenge eit stort underskot. Norsk Målungsdom treng pengar no til oppfylgjing - mykje pengar. Difor vonar me du nyttar giroen som fylgjer med denne Vestmannen. Gjevarlista vert prenta i eit seinare nummer av bladet.

Ola Breivega
Leidulf Hundvin
Kåre Lunden

Inger Indrebø Eidissen
Ludvig Jerdal
Lars Bjarne Marøy

Ivar Eskeland
Jostein Krovik
Bjørn Tormod Ringdal

Gåvor til Vestmannen

Ingmar Arnøy, Bergen, 100. Haldor Slettebø, Landås, 100. Hege Myklebust, Lysaker, 100. Jorunn Rosenberg Rysstad, Rysstad, 50. Lars Gjerdåker, Bergen, 100. Håkon Kolmannskog, Oslo, 100. Anne Gullestad, Bergen, 100. Olav Aarflot, Volda, 500.

Vestmannene takkar hjarteleg for i alt kr 1150,- i dette nummeret

Nygardstemna i Modalen 5/9 og 6/9

Fredag 5. og laurdag 6. september er det stemna for Olav Nygard i Modalen.

Stemna tek til kl. 12.00 fredag med opning av nytt bibliotek. Kl. 13.30 opnar ordføraren stemna i Samfunnshuset, og sidan vert det fullsett program med innslag av Idar Stegane, Asbjørn Aarseth, Karin Fonneland, Margretha Tveisme og Johannes Gjerdåker.

Vidare vert det upplesing av Nygards-dikt, tilstellingar i Mo kyrkja, song og musikk, festmiddag og fyremiddagsmat.

Påmelding til Kultur og miljøkontoret i Modalen kommune. Telefon 56 59 90 04

Ny leidar i Noregs Mållag

Landsmøtet 1997 i Nidaros valde Liv Ingebrigtsen frå Ballangen i Nordland til leidar i NM etter Olav Randen. Det stod millom henne og sunnmøringen Grete Riise som bur i Bergen.

I-målet i framgang

Me hev i nokre nummer no meldt um gledelege utspel for i-målet. Utspeli kjem frå bygdene sjølve, utan hjelpe og tilstøring frå sentrale faneberarar. I dette bladet fortel me um eit sterkt utspel i Vik i Sogn der lommunestyret samla vil ha meir i-mål i bygdeadministrasjonen! Rimeleg nok i ei av dei trauste i-målsbygdene. Det hev vore framtag på andre hald enn umtala her i bladet, og vestmennene krev full jamstelling for i-målet i all offentleg bruk. Det er lovnadsrikt at grasroti reiser bust, og at me vinn att stødi i i-målsstroki. Dei nisjonene trengst! Sterkare i-mål styrkjer den indre krafti i målet og målrørla og gjev betre vilkår for ytre framgang.

J.Kr.

Sagt:**Den sjølvtilfredse munnen**

Thomas Hylland Eriksen gjer seg sjølv til sosialantropologen som surfar på ei bølgje av etniske klisjar om nordmenn. Retorisk kan det sikkert vera festleg, vitskapleg er det verdilaust. Slik sett er synsaren Thomas ein marknadstilpassa og moderne akademikar: Han gjev media det media vil ha. Media slukar det rått. Men korkje media eller akademikaren oppdagat at forskaren blir eten samstundes.

Eg lurer forresten framleis på kvar han er plasert, den sjølvtilfredse munnen som landet brøler med.

Audun Skjervøy i Dag og Tid

Åndelege utkantar

Eg vonar forklaringa [på skrivemåten deira] er at dei lever i miljø fjernt frå vanlege folk og måten me pratar og skriv på. Frå min plass i det som misvisande blir kalla Utkant-Noreg, verkar det altså som ein del akademikarmiljø på Blindern og Sydneshaugen og i Volda ei åndelege utkantar i vårt land.

Olav Randen i Norsk Tidend

Ein kilo salt

"Mitt tapre språk" er ei grei bok å lesa for for den som vil ha ei lettlesen innføring i norsken si normsoge. Men dei målpolitiske konklusjonane til Hoem bør ein ta med ein kilo salt. Ikkje gje boka til ein bokmålsven.

Vidar Lund i Norsk Tidend

Eit paradoks

For det andre er det eit paradoks at medan det er NMU og tilhengjarane av "nynorsk som einaste riksmaål" som forsvarar *folkerøystingane*, er det dei som stemplar oss og målet vårt som "udemokratisk", som vil gjera vedtak i kommunestyra om kva språk som skal vera i skulen.

Håkon Kølmannsskog i Motmæle

Grenseuppgang krevst

Målblendingspolitikken er ikkje målfolket sin politikk; for å overleva lyt me gå upp grensene, setja upp markørar (Noreg!) og skilja oss ut.. For liksom kristenfolk ikkje er udemokratiske um dei ynskjer å nå ut til alt folket med sitt misjonskall, so hev me det på same vis med vår målreisingstanke.

Vincent Eye Færavåg i Motmæle

Sanning

Me kjem ikkje med Sanninga, men med ein munnfull av kva me meiner er ei meiningsfull forståing av historiske og språkleg-kulturelle samanhengar.

Vincent Eye Færavåg i Motmæle

Noko om Sorokin og eit svar til Marøy

Av K. E. Steffens

Pitirim Aleksandrovitsj Sorokin (1889-1968) var fødd og voks opp i dei område av Russland der det finsk-ugriske komifolket budde og bur. (Mor hans høyrd til denne minoriteten). Heilt uvanlege evner og ein brennande kunnskapstrong var tildriv som opna vegen til høgare utdanning og akademisk karriere i St. Petersburg. Heilt frå sine unge år hadde han vore politisk aktiv, men kom i utakt med kommunistane, vart dødsdømd, men sett fri og landsforvist i 1922. Han kom til Sambandsstatane i 1923, og i 1931 fekk han det nyskipa professoratet i sosiologi ved Harvard University og merkte seg ut som ein sers produktiv og til dels kontroversiell granskars. Hovudverket hans er *Social and Cultural Dynamics* (1937-1941) i 4 rvuvande band; på norsk finst berre *Menneskehets gjenreisning* (Oslo 1951), men det kan nemnast at Erling Kristvik kjende til og nemnde Sorokin i ymse samanhengar.

Det kunne sjå ut til at Sorokin heldt på å verta gløymd, men i fjar kom det i England ut ei bok på 652 sider av Anne Glyn-Jones som på forvitneleg vis og med stor lærdom syrer at ideane hans framleis kan inspirera og fræva. Same året kom det i Sambandsstatane ut ei bok om honom av Barry V. Johnston, og desse bøkene skal omtalast i denne artikkelen der eg også skal svara på merknader og spørsmål frå L. B. Marøy i Vestmannen nr. 3/97.

Grunnleggjaren av sosiologien, August Comte, karakteriserte og skildra tri fasar i framvoksteren av mennesket og den menneskelege kulturen: den *religiøse*, den *metafysiske* og den *positive*. Comte hevdar at den positive fasen var målet for utviklinga: mennesket ville finna eit trygt ankerfeste i det røynlege, og vitskap og teknikk ville syrgja for intelligent og harmonisk tilmåting til den fysiske verda som praktisk tala er den einaste me kan vinna kunnskap om.

Men sett at ein slik meir eller mindre positiv fase berre er ein lekk i eit krinslaup, slik at han vert fylgd av ein ny religiøs fase? Kva segjer soga om det? I hovudverket sitt legg Sorokin fram resultata av ei sers vidfemnande gransking med djerv bruk av statistikk som synte at den vesterlendske kulturen heilt frå den minoiske tidbolken hev svinga millom det han kalla sensat og ideasjonale fasar. Han karakteriserte og skildra tri kulturypar, for på vegen frå ein ideasjonal til ein sensat kultur er der eit "millomspel", ein meir eller mindre vellukka freistnad på syntese, som han kalla idealistisk. Men Sorokin syner også at reindyrka kulturar snaudt finst; der var sensate subkulturar og tildriv i europeisk millomalder, og ideasjonale drag er sjølv sagt berrsynt i vår moderne vesterlendske sivilisasjon.

Anne Glyn-Jones er serleg kunnig når det

gjeld teater og skodespel, og ho legg Sorokins tri kulturypar til grunn for si detaljerte skildring av dramatikk og scenekunst frå antikken og fram til i dag. Men ho hev også ein del å segja om vitskap og teknologi og sosiale tilhøve slik dei ytra seg på t.d. det seksuelle og kriminelle omkvervet. Framstellinga hennar stadfester millom anna at synet på kva som er røynleg og verdifullt (ontologi og aksiologi i filosofisk språkbruk) hev vore avgjeraande for tema og uttrykk i scenekunsten, men syner også klårt mangfaldet og dei mange swingingane innanfor dei ideasjonale og sensate råmene.

Med dette sers skrinne oversynet som bakgrunn skal eg (altfor stutt) svara Marøy i desse 3 punkta:

1) Full visse er umogleg, men det er usannsynleg at vår dennesidig orienterte kultur er det einaste alternativet. Eg "gissar" som Sorokin på at me fær svining i ideasjonal leid. Den sterkt aukande interessa for religion (både for nye og gamle religionar) og det paranormale kan tolkast slik.

2) Ideelle sosiale, økonomiske og politiske skipnader finst ikkje anna enn på papiret. Utbodinga i dag er korleis me skal overleva på denne vesle planeten, og eg kan ikkje sjå at meir vitskap, meir teknologi, meir folkesuverenitet, meir demokrati, stutt sagt meir av alt som hev skapt problem, kan gjeva løysingar på dei.

3) Ein radikal overgang til ein kultur av millomalderltypen ville truleg letta det miljø-øydeleggjande presset på biosfæren og svekkja identifikasjonen med avgudar som nasjonalisme, konsum og levestandard, seksualisme og anna som er typisk for ein sensat kultur. Ein ny sensat kultur ville ikkje gjera Jorda til eit paradis, men han kan auka chansane for overleving og økologisk tilmåting.

Til slutt vil eg fullrosa Johnstons bok om Sorokin. Han meistrar emnet og fær klårt og godt fram det sermerkte, kveikjande og eggjande ved denne sosiologen som no ser ut til å få ny og aukande merksemld. Og han fortener det! Eg er samd med Johnston når han karakteriserande stadfester det ein ven av Sorokin skreiv: "He was one of those who belong not to an era, and not to a particular country, but to the ages and to mankind" (s. 273)

Boktitlar:

Anne Glyn-Jones: *HOLDING UP A MIRROR: How Civilizations Decline*. Century, London 1996.

Barry V. Johnston: *PITIRIM A. SOROKIN: An Intellectual Biography*. University Press of Arkansas, 1996.

Samnorsken hev framleis hjelparar

Av Ludv. Jerdal

Samnorsken" dukkar framleis upp som eit umgrip. Jamvel um påstanden gjeng på at han for lengst er daud og og hev tapt slaget um å verta framtidsmål i Noreg. I ein hyllingsartikkel i Bergens Tidende 31. mai presenterte journalist Per Marifjæren ordbokredaktør Alf Hellevik som "Aasens ryddegut". Med Hellevik ved årane på fiskefeltet og ei kartteikning som syntet kvar Hellevik ligg, fekk me vita at det var herifrå han kom, mannen som gjorde den moderne nynorsken til eit langt mindre vanvyrdt tungemål enn det som språkfundamentalistar vilde at me skulde læra på skulen. Alf Hellevik var mannen som redda mange frå eit sant helvite. Redda deim med at dei berre kunde velja burt vanvyrde Aasen-former og taka sideformer i staden. Barnespråk, "vulgærsspråk" og språkfeil fekk breida seg. Det fær me når me "rydder". I samråda med BT segjer Hellevik at tanken um samnorsk er død, han trur ikkje lenger at me kan få eitt skriftspråk.

Men alt dagen etterpå, i BT for 1. juni, kom journalist Terje Valestrand med ein artikkel som sanneleg slo fast at samnorsk gjeng sin gang, og tek yver meir og meir. Eg vil gjerne takka Terje Valestrand for at han kommenterte pressekonferansen i Oslo der ein statsråd frå same fylket som Alf Hellevik (største nynorskfylket i landet), kyrkje-utdanings- og forskingsminister Reidar Sandal, gav utgreiding um utdaningspolitikken, og den vakne journalist Valestrand undra seg. Dei fekk manuskript av utgreidingi, det var på klassisk nynorsk; men kvar gong statsråd Sandal kom til eit typisk nynorskord, so sette han det um til bokmål når han las upp. Høyr berre:

"Til dømes: Avgjerd ble i Sandals munns til *beslutning*. Heilskap ble til *helhet*. I samband med ble til i *forbindelse med*. Løyvingar ble *bevilgninger*, styresmakter ble *myndigheter*, omgrep ble til *begrep*, bustad ble til *bolig*."

Betre kan det ikkje segjast frå ein pressekonferanse. Takk, Terje Valestrand. Her fekk me stadfest korleis det verkeleg er når "ryddegutane" er i funksjon. Me som hev hørt statsråd Sandal i fjerrså og elles, me undrar oss ikkje. Han talar eit blandingsmål som best kan karakteriserast som blandingsspråk.

Og statsråden som steller med skule og upplæring er i so måte ein av mange. Eg tala nyleg med ei ung kvinne som er ifrå ei god målbygd i Sogn, ei bygd som hev i-

endingar i namnord, og a-infinitiv i talemålet sitt. Ho skriv a-mål, og ho skriv konsekvent e-infinitiv (gjere, komme, byrje, begynne). - Lærer de berre dette i skulen i di bygd? spurde eg. - Me fekk velja millom a-infinitiv og e-infinitiv, men me måtte vera konsekvente. Og eg valde e-infinitiv, svara kvinnen.

Kor mange målfolk er det i dag som skynar at e-infinitiv i nynorsk er sikraste vegen til uppløsing, øydeleggjing og avvikling av dette målet? Og då fær me ikkje samnorsk. Me fær bokmålet soleis som det er no. For dei som brukar bokmålet hev nekta å vera med på uppløysa det.

Sanneleg: Alf Hellevik frå Fjaler hev med ordlistene sine vore ein "ryddegut". Men ikkje for Ivar Aasen.

Ola Breivega

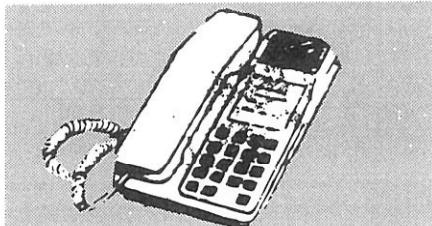
Eg ser i Vestmannen at forfattaren Ola Breivega hev fenge Honnørpris frå Opedalsfondet. Då må eg ynskja til lukka og tenkja på det som hende den gongen eg arbeidde i eit skulebokforlag. Det kom eit rasande brev frå two gjentor på Mørekanteren. Dei hadde merkt seg at læreboki deira var umsett av "Ola Bredeveien", og det måtte vera bokmålsundertrykkjing frå Oslo, som dei ikkje vilde vita noko av.

Me måtte svara at det var umsetjaren sjølv som hadde norska opp namnet sitt etter at boki var prenta. Men likevel - slik målungdom, det vil gamle Noreg ha! Og Breivega er den einaste av formennene i Noregs Mållag som hev fenge protest mot namnet sitt av di det var på riksmalet.

Tormod Ropeid

Bladet Motmæle på rett veg
Meldingsbladet til Norsk Målungdom, *Motmæle*, hev kome regelast sidan namneskiftet tidlegare i år. Nr. 3 kom fyra ferien. Erik Haugan er bladstyrar

Skiftet frå "Eg" til "Motmæle" hev vore vellukka. Bladbunaden er mykje oppfriska med mange biletar, og innhaldet er forvitneleg og høveleg kjapt. Og ikkje minst nemner me målet som etter kvart hev vorte tilslikta betre. Me finn dessutan dei måltypologiske avbrigdi som me trur skriftmålet treng um det skal koma i framgang att. Serskilt gledeleg er det å lesa den framifrå målteigen til Håvard Tangen på mynsterleg høgnorsk.

Målprydd Erasmus

Montanus Ludvig Holberg hev eit rom i dansk målsoga, men Holberg-figuren Erasmus Montanus, den oppblåsne og fåfengelge skademikaren, hev ikkje mindre plass hjå oss. Dete minner ein høgnorskemann um. Han vil ikkje namngjevast, men sukkar for målet som sokalla akademikarar ofte set på prent. Det er stift, daudt og ufolkeleg og toler stundom jamføring med arkaisk dansk kancellimål.

Papirknutring av verste slag! Me hev fire universitet i landet pluss ei stormengd høgskular (sentralisera under dette namnet), og med alle studentane derifrå er det føre for at umålet aukar. Det lovar därleg. Ikke lite av uåndi ovrar seg i uturvande og halvt forstadne framandord - som alt i startgropi bryt vilkåret for å nå fram til mange lestarar. Vart det bruka like mykje arbeid på norske ord som på framandord, hadde målstoda vore betre, trur heimelmannen vår. Det knasturre papirmålet trengst ikkje, det syner Gjelsvik, Indrebø og Aasen, det vinn aldri landet, segjer han. Han medgjev at ikkje alt er like gale, og målungdomen syner andre takter. Det finst trass i alt von.

Heidersgåva av Gjelsvik-fondet

Heidersgåva av Gjelsvikfondet vert utetla av Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det Norske Målet). Gåva vert gjevi for den nynorske boki som er framifrå i innhald og stil, og attå er skrivi på det reinaste og beste målet.

Kva litteraturgrein boki høyrer til, hev ingen ting å segja. Diktverk, vitskaplege arbeid, vanlege opplysningsbøker, umsetjingar ordbøker o.s.b. kjem på lik line i tevlingi.

Bøker til tevlingi lyt sendast til Norsk Måldyrkingslag (Akademi for det Norske Målet), Postboks 72 Manglerud, 0612 Oslo, innan 1. september 1997, av bøker utgjevne i 1996. Det skal sendast 3 næme (eksemplar) av kvar bok, ei til kvar domsmann.

Vensam helsing
NORSK MÅLDYRKINGSLAG
Hallvard Bergwitz (skrivar)

Sonettar frå krigsåri låg gøynde i 54 år

Av Ludv. Jerald

28 sonettar frå krigsåret 1941 låg burtgøynde millom takbord på golvet i eit krypeloft i 5. høgdi i eit hus i Fosswinckelsgate 3 i Bergen. Sonettane vart oppdaga ved ei umbyggjing av huset i 1995, og hadde då lege der i 54 år. Det er sterke og formfulle dikt um kamp mot Nazi-Tyskland og um varm fedralandskjærleik til Noreg. Alle diki er daterte, til slutten av 1940 og til fyrstningi av 1941. Dei hev ingi underskrift; men eg er heilt viss på at diktaren var journalisten, forfattaren og motstandsmannen Heming R. Skre, ein av dei mange som vart avretta i Tyskland, skriv Ludv. Jerald i denne artikkelen.

Skalden og mostandsmannen

Heming Rasmusson Skre var journalist og forfattar. Han hadde ei fin lyrisk åra. I den store tevlingi um kantate til høgtidi i Nidarosdomen i 1930 vann han 2. premien, medan redaktören og forfattaren Olav Gullvåg gjekk til topps. Når eg er fullviss på at sonettane frå Fosswinckelsgata er skrivne av Heming R. Skre, kjem det av mangeårig kjennskap. Frå 1936 og til krigen sette stogg i 1940 var me kollegaer i Gula Tidend. Og då krigen kom, samarbeidde me i motstandsrørla, først og fremst i Kristian Stein-organisasjonen, frå april 1940 og til me både vart tekne av Gestapo i oktober 1941 og hamna i tysk fangenskap. Heming R. Skre kom ikkje heim att ifrå den fangenskapen. Han fekk dødsdom, og vart avretta i 1943.

Men i tidi fram til oktober 1941 hadde han nyttat tidi vel i motstandskampen. Då Gula Tidend måtte stogga i april 1940, skipa han upp att magasinet "For Bygd og By" som hadde lege nede i mange år. Og han skreiv på skrivemaskina si og mangfalta det illegale bladet "Radioavisen". Det vart spreidd i vide krinsar, og det førde til at han hamna på Ulven og deretter i Tyskland.

Heming R. Skre var serleg kunnskapsrik og allsidig. Givnaden hans var umfatande. Han var fødd i Borre i Vestfold 22. mars 1897. I ung alder flutte han til Rogaland der han hadde ætterøtene sine, og han var journalist i Haugesunds Avis frå 1925. Han budde i Førdesfjorden, og han var også organist i Førdesfjorden kyrkja. I 1936 kom han til Bergen då han vart redaksjonssekretær i Gula Tidend. I Bergen var han aktiv lagsmann i Bondeungdomslaget Ervingen. I rettskrivningsstridane i 1930-åri kjempa han

Heming R. Skre

for berging av det beste i arven etter Ivar Aasen, og sonettane hans er det beste provet på at dei er sette i form av ein diktar som til fullkomenskap meistra det klassiske i-målet på Ivar Aasens grunn.

Norrøn skaldekunst

Skalden Heming R. Skre er eit kapittel for seg i diktboki "Hamarsheimt" (tema med variasjonar) dyrka han den gamle norrøne verseformi, den me finn i gamle gudekvæde og heltekvæde, millom anna i Snorre-Edda og i Edda-kvædi. Han meinte at vår gamle mytologi og vår gamle skaldekunst kunde tena til nøring av ny og god norsk diktning. Dei gamle skaldane nyttar ei stilstreng og kunstfull verseform med ein ordbruk som botna i age for språket som eit kulturfenomen, som ei runemakt med verd i seg sjølv med all farge og klang.

Og i boki "Hamarsheimt" (1929) nyttar Skre den kvasshogne verseformi, med ordklang og bokstavrim. Det er vers som syner ein mogen skald. Og sonettane frå 1941 syner det same. Då er det krigshendingane og motstandsviljen som skaper diki.

Det sjeldsynte funnet

Det var bygningsmennene Kurt Nordnes og Jan Myhre som oppdaga pakka med sonettar då dei arbeidde på huset som Universitetet i Bergen no eig. På umslaget stod namnet Johannes. Det var det illegale namnet på motstandsmannen lektor Torolv Solheim. "Johannes" hev truleg fengje sonettane frå Skre, som budde i denne bydelen på Nygårdshøgdi i alle sine Bergens-år. Sonettane er no arkiverte i Motstandsarkivet i Bergen Byarkiv. Der

fekk eg kopiar, og her kjem nokre av dei sonettane som vart skrivne av diktaren som mana til strid imot einsretting og til vern um fridomen, og som til slutt gav livet for fedrelandet.

Noreg

*Mitt land, når svikferd vil deg hogga ned,
når yvermaki skamdjervt snik seg inn,
som tjuv um natt, med vald det øyder fred;
og riddarferd er daud, og urett vinn.*

*Når hækne stormakt sjølv seg metta må,
med maten frå den fatige sitt fat.
Når lygn og svik og valdsferd vil seg sjå,
som styremakt og rett, med henn og hat.*

*Mitt land, mitt dyre Noreg, er du seld,
til trælekår og tapte fridomsstrid?
Nei, ingenting kan sløkkja fridoms eld!
Han brenn i hjarto inn til dag og tid*

då: "alt for Noreg" du og eg set inn,
og herjeherk driv ut med Håons sinn"

25.12.1940

Voni

*Du læk jedom for sjuke mannaeitt,
du von som ber igjennom brot og brann.
Å, brenn med eldhug, brenn for fred og
rett,
knyt brorskapsbandet millom alle land.*

*Lys gjennom vetternatti kald og føl,
leid oss igjennom, fram til vår og liv.
Voni, du Urdarbrunn inn til mi sjæl,
du kjelda klår. som helsedrykken gjev.*

*Lat aldri mismod styra stamnen vår,
um Noregs myrke menn gjeng att idag.
Sjå upp og fram, i von til nye år,
til avgjerdssundi, gløym dei tapte slag.*

*D'er Noreg no som treng vår hug og trott,
det gjeld vår fridom, æra, folk og drott!*

Fridom

*Den rette fridomen lyt alle få, -
den fridom er høgst av alle sett:
Den fridom, til å kunna segja frå,
um det som for oss tykkjest rangt og rett!*

*Den fridomen til sjølv å vera sann,
i truskap halda lovnaden du gav.
Den fridom til å knyta brorskapsband,
forutan grensor, yver land og hav.*

*Den fridomen han tykkjест stå på spel, -
d'er myrke makter no som røyner han.
D'er liksom strid imillom Gud og hel,
og striden breider seg frå mann til mann.*

*Men ingen ting meg tykkjест meire visst,
enn rett og fridom vinna skal til sist.*

2.2.1941

Ulvetider

*D'er ulvetider, lite godt å sjå,
når vondre makter spinn og lagar vev.
Dei fangar inn med kongroklørne på,
og giftug tann, med njosnar-teft og tev.*

*Det kjennest som ein vond og usæl draum
at landet vårt med krig er sulka att.
At ussel svikar styrer Noregs taum,
til trælekår og fimbulvinternatt!*

*At ussel svikar med si skitne hand
skal føra folket inn i trældom arm.
At Noreg, landet yver frie land,
skal fostra ormar ved sin eigen barm.*

*Men Noreg, fridomslandet mitt og ditt
skal rista åket av og verta fritt.*

18.2.1941

Styrkebelte

*Vårt styrkebelte vil me taka på,
den arv me fekk frå heim og fedraland.
I songen vår skal fridomsverket stå
som forma ut av fedramål og hand.*

*Vår song skal styrkja oss i tyngste strid,
når landet vårt som no i naud sig ned,
og kveikja ljós ved myrke nattetid,
og nøra fridomselden led for led.*

*Lat truskap ogso vera med idag
og styra norske skuta gjennom storm,
og heisa alle segl, og Noregs flagg,
og halda folket fast so det fær form*

*til dagen som me alle ventar på,
då alle folk skal att sin fridom få.*

16.3.1941

Annan bror skoten på marsj

Det høyrer med til soga at ein yngre bror av Heming R. Skre, sosialøkonomen Finn Skre, også hamna i Tyskland. I aprildagane 1945 var han på vandring i ein fangeflokk av dei russiske styrkar var på veg. Føtene hans svikta, han var ikkje i stand til å gå lenger. Ein annan fange, Oscar Magnusson, freista hjelpa Skre. - Lat han få setja seg i vegkanten, fienden er på veg, lat han få berga livet. - Hald kjeft! ropa vaktmannen, elles skyt eg deg òg. Finn Skre måtte sleppa

taket i Magnusson, og straks etter høyrd Magnusson skotet bak seg. Den norske krigsfangen var skoten, fyrr han nådde "dei kvite bussane". Gunnhild Skre, kona til Finn, hev skrive dette fine minnekvædet um mannen sin (Cand oecon. Finn Skre tilegnet) 8. mai 1955:

*Som hære stormer tanken frem
på slike dager, og vårt hjem
blir ødt som aldri før.
Vi hører skritt som ikke kom,
ser bare plassen som er tom.
Skal aldri møte far.*

*Men smerten, smerten, puster glør
til flammen som skal bære oss
igjennom bitterhet og tross
og savnets nød.*

*Vår kjærlighet er ikke død.
Den er vår styrke.
Tåler alt.
Fordi han falt.*

*Kan hende er de her i dag.
Vi hører deres åndedrag
hver gang det foldes ut et flagg
i rødt og blått og hvitt.
Flagget ditt.*

*Om noen fikk sitt navn i stein
og bronse - hva er det
mot runen som er risset inn
i ly av hjertets fakkelskinn - - .*

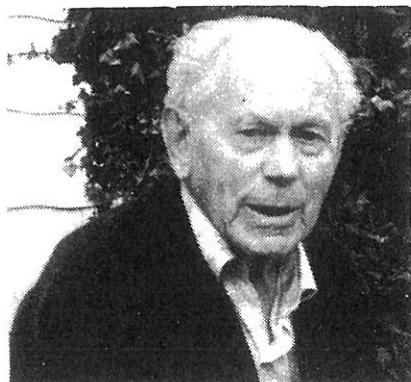
*Slik lever i hvert hjerteslag
de menn vi ikke ser i dag,
og denne ganske enkle mann
som døde for sitt land!*

Dei two brørne Heming og Finn er heidra med ein minnestein i Førdesfjorden. Steinen vart avduka 8. mai 1995, i samband med 50-årsminnet for frigjeringi.

"Bjørn West i aktiv innsats"

Til soga um Skre-brørne høyrer det med at ein tridje bror, Rolv Skre, som var lærar i Fana og seinare skulestyrar på Kyrkjevoll skule på Stend i Fana, var aktiv i motstandskampen. Han og kona hans, lærar Pauline Skre, fødd Drivenes, tok på seg arbeidet med "For Bygd og By" då Heming Skre var hamna hjå Gestapo. Og mot slutten av krigen var Rolv Skre med i "Bjørn West" i Masfjorden. Um dei hendingane skreiv han bok "Bjørn West i aktiv innsats", ei bok som òg kom i nyt upplag.

90 år

Ein velkjend kulturmann på Sunnmøre, Bjarne Rabben, Moldtustrand, var 90 år torsdag 19. juni.

Det kan setjast mange titlar frambyre namnet hans: Forfattar, skald, historikar, framståande organisasjonsmann m.m. Salmar han hev skrive, hev fenge plass både i Norsk Salmebok og i Sangboken. Og serleg i dei seinare år hev han skrive bygdebøker som vitnar um samvitsfull kjeldegransking og fin stilsans. Han fekk i rett tid innreida sitt serskilde kontor der han kunde tenkja seg attende til farne tider, og so skildra dei tidene for ættene som lever no.

Eg møtte Bjarne Rabben på eit studieeidarkurs for mange år sidan. Det kom folk frå ymse stader i landet til den samlingi, og Bjarne Rabben var ein av dei som merka seg ut. Eg hugsar kor godt han las ei av sine eigne sogor, på ei av dei festsamkomone me hadde den gongen. Seinare frette eg at han var fødd i Ålesund, men hadde oppvoksteren sin på Moldtustrand i Herøy herad. Han var med på fiske i unge år, både etter storsild og torsk. Han var ein vinter elev på Frekhaug Ungdomsskule der den kjende sogningen Olav Bjørkum var styrar. Den vinteren sette sine merke hjå den unge sunnmøringen. Han vart reisande bokseljar for Tytebærforlaget som Olav Bjørkum dreiv. Um dei ferdene hev Bjarne Rabben fortalt levande i ei artikkelrekka i Vestmannen. Og han vart organisasjonsmann, var reisetalar, fyrst i DNT, deretter for IOGT. Og so hev han vore trufast målmann i heile si tid.

Bygdebøkene hans er resultat av trottug gransking. Han hev halde fram, også etter han var ute for ei uheppa for nokre år sidan. Eit beinbrot tok ikkje arbeidshugen frå den arbeidsglade kulturmannen frå Moldtustrand.

Og han er heidra med Kongens påskyningsmedalje og med kommunale kulturprisar. Me er mange som sender takksame tankar til 90-åringen.

Ludv. Jerald

Komediateatret i Bergen

Kari Gaarder Losnedahl er dr. philos og fyrsteamanuensis ved Institutt for kunsthistorie og kulturvitenskap. Ho er dagleg leidare for Bergens teatermuseum. Kari Gaarder Losnedahl hev interessera seg serleg mykje for folkeleg teater, og ho hev skrive bøker og artiklar um ungdomslagsteater, um kvinnelege dramatikarar og um kvinnekonspektivet i kulturen.

I 1996 gav ho ut ei forvitneleg bok um Komediateatret i Bergen. Lars Nygård frå Modalen grunnla Komediateatret. Nygård segjest å ha vore inspirert av Ole Bull som vilde draga inn folkekunsten på teatret. Nygård la vinn på å nytta norske folkekomediar, og nasjonale folkekomediar vart grunnlaget i teatret hans.

Kjellarlokali i Vestre Torggate var armodslige. Skodespelarane måtte slita heile tidi med å få endane til å møtast. Dei laud taka alt fyrefallande arbeid sjølve.

Teatret fekk aldri nokor form for statleg eller privat studnad. Likevel greidde teatret å halda det gåande i 30 år berre med billettinntektene til inntektskjelda.

Teatret bygde seg opp ein eigen atmosfære med dei små lokali. Dei som gjekk i teatret var i stor grad bygdefolk som var på bytur. Lenge var samferdslevilkåri soleis at bygdefolk som kom på byferd laut yvernatta i byen. Då gjekk dei gjerne innom Komediateatret um kvelden. Dessutan var fiskarane ein viktig flokk av publikum for teatret. Når det var sildeseson kunde teatret ha storinnrykk.

Språket på Komediateatret skulde vera daglegtale. Skodespelarane snakka stort sett det målet som fall dei naturleg. Men ofte var det bygdedialektar som vart nytta. Likevel må me vel tru at ordvalet og målformi til forfattane merkte stykki.

Fleire av stykki som vart framsynte, var skrivne av høgnorskemenn. Olav

Hoprekstad var ein kjend mann i målreisingi her vest, og stykki hans vart synte fram på Komedia. Ukjent for sume er det kanskje at Hoprekstad nytta løyndenamnet *Olav Atal* når han skreiv burleske komediar.

Etter krigen laut Lars Nygård gå ifrå teatret, og tri av skodespelarane tok på seg leidingi. Men det var i praksis Alv Hordnes som fekk styraruppgåva ved teatret. Denne uppgåva hadde han til teatret vart nedlagt i 1964. Dette er berre eit stutt resyme av nokre hovudpunkt i boki til Kari Gaarder Losnedahl som er svært hugnadsam lesnad.

*Kari Gaarder Losnedahl:
Komediateatret 1933-64
Prenta av Centraltrykkeriet. 115 s.
Alma Mater, Bergen 1996.*

Lars Bjarne Marøy

Christen Jenssøn og boka hans

Av Gudmund Harildstad

Den norske historiske kjeldeskrift-kommisjonen gav i åra 1911-15 ut tre skrifter i rekkja *Ældre norske sprogminder*. Dei to første skriftene var utgåver av uprenta norsk språktilfang frå 1600-talet i danske samlingar: "Mållære og ordtøke frå Vest-Agder" og "Ordsamlingar frå Robyggelaget". Torleiv Hannaas, som stod føre utgjevinga, avslutta i 1915 bokrekka med ei ny utgåve av Christen Jenssøns "Den Norske Dictionarium eller Glosebog".

Christen Jenssøn var fødd ikring 1610 i Askvoll i Sunnfjord. Faren Jens Mauritsøn var sokneprest og visseleg av dansk ætt. Christen studerte i København frå 1627 og vart med tida personalkapellan hjá faren, seinare sokneprest. Jonsokdagen 1653 drukna Christen Jenssøn saman med rorsfolka på heimveg frå Vilnes kyrkje.

Det som gjer at vi i vår tid har grunn til å minnast Christen Jenssøn, er ordsamlinga hans frå 1646, prenta i København. I fjar var det såleis 350 år sidan boka kom ut. "Den Norske Dictionarium eller Glosebog" er den fyrste ordboka frå nynorsk tid (norsk språk etter 1500).

Ordboka åt Christen Jenssøn har over 900 oppslagsord med dansk tyding. Dertil

gjev han prøver på norske ord i fleire setningar. Boka har òg ei teikning av primstaven med forklaring, og ho gjev elles opplysningar om folketru og tilhøve i samtida.

Som nemnt gav Hannaas ut ordboka med ei utførleg innleitung og merknader i 1915. Bergens-forlaget J. W. Eide ved Per Thorson gav ut ei faksimileutgåva i 1946. Thorson skreiv innleitung, medan Reidar Johan Berle styrde med bokbunaden. Det er furdeleg at Per Thorson i innleitunga ikkje nemner den mørnstergilde utgåva åt Torleiv Hannaas frå 1915; Thorson nemner dei to andre skriftene i *Ældre norske sprogminder*. I stykket "Eldre ordbøker fra norsk til dansk" (1965) opplyser Didrik Arup Seip om både Hannaas-ugåva og Thorson-utgåva.

Venteleg har ordboka frå 1646 berre vore utbreidd i få eksemplar her i landet. Når det gjeld utgåva frå 1915, har Riksarkivet i Oslo framleis att eit restopplag. Om Eide i Bergen har att av faksimileutgåva frå 1946, veit eg ikkje.

Tillegg:

Askvoll kommune gav ut ein utvald del av ordsamlingi åt Christen Jenssøn i

1996, med primstaven, ein liten biografi og dessutan ei gransking av Ragnar Bull um korleis ordfilfanget er i bruk i bygdene i dag, jamfört med kartleggingi til Hannaas. Denne utgåva er framleis å få frå Askvoll kommune, Kultur- og næringskontoret, Boks 144, N-6980 Askvoll.

Ei ny hamn

Paldiski er ein av dei yngste baltiske hamnebyane. Hamni vart opna for handelsparty i januar i fjar, og båtane legg til tett ved bykjerna. Paldiski ligg lengst ute i nordvest på det baltiske fastlandet.

Hamnebassenget hev ei vidd på 23 700 rutemeter og ei djupn på millom fem og seks meter. Hamni gjer bruk av fire kaier med ei samla lengd på 398 meter. No um stunder gjeng heimleg trelast og metall i gjenomgang. Alle vanlege kontorenester i samband med skipsfart attåt lagerhus og lossing og lasting vert det sytt for ved hamni i Paldiski.

Arne Horge

Dansk kunsthistorikar 60 år

Rektor for Kunstakemiets Billedskoler, dr. philos. Else Marie Bukdahl, Puggaardsgade 10, 1573 København, fylte 60 år torsdag 12. juni. Det er ein åremålsdag som også hadde adresse til kulturelle krinsar i Noreg. Else Marie Bukdahl er dotter til den kjende Noregsvenen, litteraten og folketalaren Jørgen Bukdahl, forfattaren av "Det skjulte Norge", "Norsk National Kunst" og "Lyseklosteret". Mor hennar var den norske Magnhild Ødvíni Bukdahl som hadde ein stor litterær produksjon i Danmark.

Else Marie Bukdahls livsgjerning vitnar sterkt om hennar store kjærleik til kunst og kunstnarar, og til 60-årsdagen hennar hev kulturinteresserte danskar samla inn til eit stort heiderslegat som skal bera hennar namn og som skal etla ut prisar til talentfulle biletkunstnarar.

Else Marie Bukdahl er fødd i Brørup 12. juni 1937. Ho vart student i Kolding i 1956, vart fransk statsstipendiat i 1960, mag. art. i samanliknande kulturhistorie fra Aarhus Universitet i 1964, og ho vart dr. philos. ved Københavns Universitet i 1980. Ho hev vore litteraturmedarbeidar i Kristeligt Dagblad, hev drive kunsthistoriske studiar ved Lunds og Uppsala Universitet, og i Roma; ho var amanuensis og i two år kst. professor ved Aarhus Universitet 1970-72, var undervisningsassistent ved Institut for Kunsthistorie 1976-82, var dosent ved Kulturhistorisk Laboratorium, Det Kgl. Danske Kunstabakademiet 1980, og ho er rektor for Kunstabakademiet Billedskoler fra 1985.

Ho vart gift med professor dr. theol. Torben Christensen i 1971, men mannen døydde i 1983. Else Marie Bukdahl hev havt ei lang rekka uppdrag i styre og utval for kulturorganisasjonar og fond, m.a. i Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, Foreningen for Kunst, Videnskab og Teknik og Det danske Bibelselskab. Ho er tildelt prisar for store avhandlingar og bøker. Ho hev skrive avhandlingar um Diderots kunstkritikk, um Stig Brøgger og Hein Heinsen, um Det lokale og det universelle, og ho hev stade i brodden for ei rad kunstutstillingar.

Ogso frå Noreg gjeng takksame tankar til denne danske personlegdomen.

Ludv. Jerdal

BANG OG EG

(Skrivi i påska 1997)

Fyrste venda eg fekk njosn i "Bang: en roman om Herman Bang", var då eg fekk boklista for 1996 frå Gyldendal i Kjøbenhavn. Og eg vart glad. Eg likar i alle fall å lesa bøker av Herman Bang. Han er morosam. Men bokumtalen frå Gyldendal fortalte mest berre um sorg og sakn, alt var i det djupaste ålvor. Difor slo eg boki til Dorrit Willumsen um Herman Bang frå meg, eg vilde ikkje melde henne. Og godt var det. Willumsen fekk Nordisk Råds Litteraturpris for boki, og eg som skriv so seint, hadde kome heiltupp i bakleksa då bokskjønarar i flokk og fylgje kasta seg yver henne. Hadde det endå vore no som eg hev klemt høgrefoten millom two timbrestokkar so han er troten og blåraud. No kan eg sitja og skrive eit bel og so liggja på sofaen og lesa eit bel med vondefoten uppetter veggen. Då lettnar det. Men tidlegare i vetter hadde eg ikkje stunder til slikt.

Eg skjønar at bokmeldarane ikkje er samde. Sume meiner at Dorrit Willumsen ikkje tek fyre seg Herman Bang på rett vis. Det vert ei fæl røre, Nordisk Råd, Dorrit Willumsen, ein haug med litteratar. Eg kjem i hug bokslaget i "Peder Paars". Eg gjev ein god dag i heile boki, eg veit med meg sjølv at eg aldri kjem til å lesa henne. Eit hundeslagsmål vert det. Eg kviler i skogkanten og ser at dei ryk i hop attum meg ute på isen.

Det er lite snjø og gneldrande hard skare so eg gjeng til fots upp lidi. Eg hev ikkje vond fot no, men lell gjeng det seint for eg hev fenge fylgje med ein myrkdæmd tunnvoren gjestebodskledd danske som aldri tidlegare hev teki seg fram i småskor upp ei bratt halle på skaraføre, men han bryr seg heller ikkje um å sjå hundeslagsmålet. - "Eg er som du veit Stein Daud, det var i 1912", pustar han, "men eg lever på sett og vis enno." - Han flirer skakt. - "Eg hev millom anna eit minnelegat etter meg", segjer han, "og i fjar fekk Naja Marie Aidt av dette minnelegatet."

Me er nådde upp på åskamben. Langt ute glar soli. Furustumane og skaren raudnar. Me slepper oss ned på vestsida og høyrer ikkje noko til hundeslagsmålet lenger. Og eg kjem på at eg hev inkje sett anna til Naja Marie Aidt her til lands enn det eg sjølv hev skrive. - "Då er me kanhende tidleg ute", meiner han, "og venteleg råkar me trast Martin Andersen Nexø, ho fekk prisen hans med i fjar."

Dette tenkjer eg ut medan eg ligg på

sofaen med vondefoten uppetter veggen. Eg hev nett lese ei samling forteljingar av Naja Marie Aidt, "Vandmærket". Den boki kom fyrste venda ut i 1993, og no i 1997 som billegg i Gyldendal i Kjøbenhavn.

Arne Horge

Kva med Målførarkivet?

Talatrosten 1996, skriftet til Målførarkivet, kom på fyresumaren. Andreas Bjørkum er redaktør for den store og innhaldsrike årgangen; han hev dertil fleire forvitnelege innslag i heftet, millom anna meldig av "Tillegg til Suldalsmålet" av Sigurd Sandvik, som kom i fjar. Sandvik hev i fleire år vore den største ordsamlaren i landet for Målførarkivet.

Plassen her rekk ikkje til utførleg umtale av *Talatrosten*, me lyt nøgja oss med å nemna at me møter velskrivande kjentfolk som Gudmund Harildstad, Johan A. Schulze, Kjell Venås, Joleik Øverby og fleire. *Quo vadis, Målførarkivet?* spør pensjonera *fyrsteamanuensis* ved Målførarkivet Arve Borg. Han fortel litt av soga til Målførarkivet som vart grunnlagt i 1936, og segjer at 1996 vart "eit stort ulykkesår". På slutten av året sat professor Andreas Bjørkum att åleine i fast stilling. Vansoga tok til heller snøgt etter at Målførarkivet i 1990 vart til Avdeling for målføreregransking i det sentralisera storinstituttet for nordistikk og litteraturvitenskap, og Arve Borg fortel sumt som synest vera til tvilsam heider for storinstituttet. Elles takkar Gudrun Kjelsberg Borg og Arve Borg medarbeidarar og heimelsfolk for trufast samarbeid i mange år.

Tap i Dalholen

Nynorsken er kasta ut or Dalholen krins i Folldal i Hedmark. Røystetalet var jamt, men kommunestyret valde bokmål.

So er nynorsken kasta ut siste krinsen i austlandsfylket Hedmark, der det var 2 % nynorsk i 1915, 3,9 % i 1930. I fleire år no hev det vore att 0,2 %. Og i dag 0. Ei talande markering av samnorsk-slagordet um at bokmålisera nynorsk vinn Austlandet!

Han skriv gode dikt

Niels Hav:
NÅR JEG BLIVER BLIND
 Dikt, 58 s.
 Gyldendal, København, 1995

Frå mi side er yverskrifti ikkje berre godt meint. Niels Hav skriv gode dikt på den måten at han meistrar språket på framifrå vis, men det er slett ikkje stødt at innhaldet fylgjer formi. Eit serkjenn ved samlingi er elles at ho inneheld både læredikt, forteljande dikt, lyriske augneblenksdikt frå det hardaste svart-kvitt til dei kløkkaste fargar, og reine ordspel utan anna til mål og meinung enn å lokka fram smilene hjå lesaren, t.d.:

Epigram

*Man kan tilbringe et helt liv
 i selskap med ord,
 uden at finde
 det rigtige.*

*Ligesom en stakkels fisk
 pakket ind i ungarske aviser:
 For det første er den død,
 for det andet forstår den ikke
 ungarsk.*

Det mest reinspikka lærediktet heiter "Om hans blindhed". Det handlar um Jorge Luis Borges, medan tittelen er henta frå John Milton, "On his blindness". Og eg kjem i hug Christian Braunmann Tullin (1728-1765) frå upplysningsstidi i dansk-norsk bokheim, han skreiv at dikting skal bera fram "dybsindige, men forstaelige tanker, udførte med levende, nette og udsøgte Ord", og um diktaren Tullin at "den hele Polyhistori maa være hans Forraadskammer". - For å kunne fylgje Niels Hav kjem det difor godt med at det er eit par sider med notar attå diktsamlingi, og ved berre eitt høve tykkjer eg lærdomen hans vert påteken, i diktet "Primitive steder" kunde han ha spara meg for Stéphane Mallarmé.

Niels Hav gav ut fyrste boki si i 1980. Det var ei novellesamling. Seinare er det vorte endå two novellesamlingar og tre diktsamlingar fyre den diktsamlingi som eg melder her. Fleire av dei forteljande diktia i denne samlingi er merkte av at bokskrivaren er ein øvd forteljar, dei er som småe novellor, og stundom med låtten på lur kan dei høve hoggande godt til uppseling, "Kvinderne i København" kan takast i alle slags lag, i "Besøg af min Far" er låtten svartare.

Tvisyn, bråe kast i form og innhald, ekta medkjensle med dei småe og til sidesette i tilværet er noko av det som

Niels Hav - Foto: Gregers Nielsen

skapar spaning og utløysing i dei beste augneblenksdiktia. Sjeldan vert han grunnlaust uklår eller uskjøneleg, heller skjer Niels Hav kvast og råkande inn i røyndomen vår utan at alto gravålvoret dimed tek yverhand.

Friland, nytårsaften

*Mens drengenes første raketter
 ridser i himmelmørket,
 dér ved femtiden, Nyårsaften,
 læsser vi en halmballe
 og fire plasticspande med grinning
 ind i den gamle Mercedes. Så kører vi.*

Den øvre grensa for tal grisar som gjeng fritt i Danmark er femtan alspurkor på 10 mål mark annakvart år. Ei undersøkjing syner at fire av seks danske grisebønder med utegangande dyr bryt denne grensa. Frå Landbrugets Rådgivningscenter vert det meldt um ei onnor gransking som fortel det alle veit på fyrehand at grisar i det fri et og drit meir enn dei som stend tett i tett i grisehuset. Utviklingssjefen i gigantslaktehuset Tulip tek tak i dette og uttalar sukkersøtt at vel ynskjer forbrukarane sunne og friske dyr, men dette ynsket bør ikkje få verta til mein for miljøet.

*Ud til frilandsgrisene.
 De kommer springende frem af urmørket
 og modtager os uden vrøvl
 som venner. Vi tager to spande hver
 og skræver ind til dem i indhegningen
 blændet af billyerde.*

Professor Peder Agger ved Roskilde Universitetscenter tek kraftigt til motmåle mot utviklingssjefen. Berre two promille av dei danske slaktegrisane er fødde under utegonge. Saki er at det er alt for mange grisar i Danmark, meiner Peder Agger, ein million purkor og tjuge millionar slaktegrisar. Industrielt grisehald hev skote i

veg seinaste åri og er hovudgrunnen til at dansk landbruk, etter professoren si meinung, gjeng i rang leid. Bruk av voksterfremjarar i griseføret veikjer vårt eige vern mot sjukdomsåtak. Industri-dyrehold dreg med seg store einingar, det vil segja samanslåing av gardar og øydelagde kulturlandskap. Landbruket no til dags treng tilførsler av energi medan det for eit par ættleder sidan var sjølvhjelpt. Dansk landbruk eig ikkje krinslaup romeleg nok til å bera tjuge millionar grisar. Møk og møktes ureinar vatn og luft. Det kan sjåast endringar i den ville floraen. Og grisematen lyt år etter år dyrkast på veldige åkrar som krev bruk av plantevernmiddelet. Giftige plantevernmiddel hev mange stader allereide ureina grunnvatnet, og direktøren for Agrokemisk Forening hevdar at dersom ein hadde betre mæleutstyr, vilde ein finne gift i alt grunnvatnet. Framtidi er å skjera ned på grisetalet og sleppe alle dyr ut i det fri og helst med økologisk drift, trur Peder Agger.

*Mens de æder, inspicerer vi
 halmhytterne, hvor deres yngel ligger
 og sover i varme klumper i en luksus
 af frisk halm. Dér overraskes vi af en
 haglbyge
 og løber gennem pløret tilbage til bilen.
 Senere drikker vi vin og ser Dronningen*

"Landsbladet Svin" skriv at prøvor med purkor på utegonge ved Forskningscenter Bygholm syner at desse purkone får større kull enn dei som grisar innanstokks, men at utegongspurkone ligg i hel fleire ungar, serleg i fødehytter av tre eller metall, i fødehytter av halm gjeng det betre. Bladet skriv at utegonge kan gjøva fleire pengar i pungen ved sida av å vera trivelegare for dyri.

Ogso vanlege fleskekjøparar er uroa yver at grisen dei et hev vorte industrielt utnytta og vanta godhug og umtankje fram mot slaktekniven. Denne uroi kan sjølv sagt gjøva spelrom å spekulantar og prosjektmakarar. Til dømes hev Miljø- og Levnedsmiddelkontrollen for Lolland-Falster og Møn no nyleg meldt direktør Ivar Laier til politiet for svik og fusk av di dei trur selskapet hans med det velklingande namnet "Trivselsgrisen" sel skjent grisekjøt til København-umrådet og lokkar til seg kundar ved å lysa ut at kjøtet kjem frå lukkelege grisar med utegonge. - Grisekjøtet vert kjøpt frå Slagtehuset Maglebrænde på Falster, og grisane er industrielt oppalne, meiner Hildegard Ihlemann ved Miljø- og Levnedsmiddelkontrollen.

Så lad det nu være, hvad det er.
Arne Horge

Herdla fær minnebauta
For skipsforlis i hardbali leid
Av Ludv. Jerald

Herdla, det gamle sentret i den Øygarden som bar namnet Herdla herad, og som no etter flytjingi av kommunale grensor hører til Askøy herad, fær i dette året ein fin bautastein. Det er Herdla Sogelag som hev arbeidt med denne planen. Laget ynskte ein minnestein yver dei som i farne tider miste livet ved store skipsforlis utanfyre den hardbalne kysten. Sume sette livet til, andre skip greidde å koma seg fram til Bergen. Og kjendc stornamn i Bergen vitnar um at nokre av dei skriv seg frå Tyskland, Nederland og andre Europa-land. Dei hev vore fyregangsfolk i næringsliv og kulturliv. *Rieber* er eitt av dei velkjende namni i Bergen, og direktør Christian Rieber i firmaet G. C. Rieber & Co. sa ja til planen frå Herdla Sogelag og gav laget 250.000 kronor til å få reist ein vyrdeleg minnebauta. Laurdag 27. september skal bautasteinen avdukast med stor høgtid.

Og so hev ein annan i Rieber-familien, direktør Bjarne Rieber (Torofabrikkane) gjeve 100.000 kronor til plantingar ikring bautasteinen.

Dette fekk me vita på ei sers vellukka utferd som Vestmannalaget hadde den 16. mai. Frå Strandkaien i Bergen drog ein stor fullsett buss, og me fekk ei festferd i solskin langs heile Askøy. Formannen *Leidulv Hundvin* fortalte um landskapet innanfyre bygrensa, og frå Kleppestø kom kultursjef *Erling Virkesdal* med. Han imponerte stort med sine kunnskapar um det heradet der han er kultursjef, både um gamle tider og um det dagsaktuelle. Han er frå Gulen i Sogn, men han kjenner Askøy som ein innfødd.

Og det var ei fager bygd me reiste igjenom, *ein* veg fram til Herdla og vegen um Ask attende. Då tok me òg ein avstikkar so me såg upp til huset hans Conrad Clausen, og då fall det av seg sjølv at Egil Lehmanns dikt um Conrad Clausen vart lese. Samstundes såg me burtetter leidi til Sætre der diktaren Olav Lavik hadde heimen sin.

Herdla Museum er eit sersyn til å vera i ei bygd. Der møter me hendingar frå fyrekrigstidi. Og der var Erling Virkesdal ein god forteljar.

Husbyggjing med timber

Kristian Strømshaug:
LAFTING. Emne og omgangsmåte
Landbruksforlaget 1997

Det er ei smakfull og fin bok um lafting, vel fråseggjord, Kristians Strømshaug og Landbruksforlaget sende ut på vårparten 1997. Kristian Strømshaug er frå Råde i Østfold, han er måldyrkar, og hev gjeve ut fleire bøker tidlegare, millom anna um norsk mål. I denne boki er han upphavsmann både til tekst, foto, teikningar og alt.

Fyrst er det truleg tenleg å umgrepsfest ordet *lafting*, som eg ikkje er viss på at alle skynar. Å lafta er å byggja hus av liggjande timber som kryssar einannan og vert felt i hop i endane. Og som Strømshaug skriv: "Det er å bruke godt og høveleg emne, laga det til, og hogge det i hop så det blir så sterkt og tett, varig og pent som råd er, etter den måten ein vil gjera det på, og varmt, ettersom krava er."

So langt eg er i stand til å skyna, legg Kristian Strømshaug fram umgangsmåten med lafting sers nøgje og utførleg, frå fyrst til sist, med ei stormengd klårgjerande skissor og teikningar frå forfattaren si eigi hand. Den krevjande og detaljrike handverkskunsten skal eg ikkje koma nøgnare inn på, det er eg ikkje rett mann til, men handverkarar vande med timber og trearbeid vil nok kunna nyta boki til ei framifrå lett skylnleg rettleidingsbok. Eg viser med Strømshaug til Olav Aukrusts kjende ord:

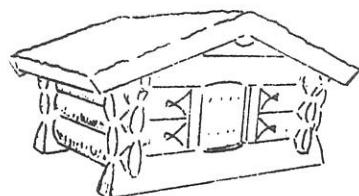
Det dei gjorde, handgjort var det.

Dåmen av naturi bar det.

"Nyttugt og på same gong gjennomfagert" - soleis song

kravet srødt som dreiv til verket.

Strømshaug tek fyre seg heile arbeidsgangen frå timberhogging til fullført hus, med teikningar av reidskapar og namn på sjølve arbeidsstyki og på alle store delar og smådelar av laftingsvyrket. Ofte finst det fleire nemningar;

Teikning frå Strømshaug si bok

laftehovud heiter både *novhovud* og *utnov*, det er namnet på stokkendane som stikk ut frå veggen. Bak i boki er uppsett litterturliste og ei nytteleg ordliste.

Dømi til Kristian Strømshaug er ikkje berre frå heimefylket hans, men òg frå andre strok i landet. Ikkje sjeldan fører fleire vegar til målet, litt ulike på kvar sin stad. Han hev òg skrive eit sogenesamdrag um timberarbeid og lafting. Eit vilkår for god lafting er jarnøksi, heiter det. Jarnøksi skulde koma i bruk hjå oss nokre fåe hundredår e. Kr. Eldste far etter timbring skal vera eit gravkammer frå Sætrang i Norderhov; det skriv seg frå 300-åri, men um dei brukta jarnøks eller ringare reidskap er vandt å vita.

Ei prydeleg innbundi, lettskrivi og likande bok på godt papir, som tener Kristian Strømshaug og Landbruksforlaget til ære.

Jostein Krokvik

William Wordsworth:

Gjenta i kornhausten

"Gjenta i kornhausten" er omsett etter "The Solitary Reaper" av William Wordsworth (1770-1850). I 1803 var Wordsworth på tur i Skottland. Han vart trylt av å høyra det gæliske målet tala, det var eit mål han sjølv sagt ikkje kunne skjøna. To år seinare skreiv han diktet "The Solitary Reaper". Ein ven til diktaren hadde òg vitja det skotske Høglandet. I reisedagboka si skreiv Thomas Wilkinson, som venen heitte, om ein gong han hørde ei gjente syngja på gælisk ute på markene. Wilkinson skreiv at ljoden av tonane "felt delicious long after they were heard no more". - I Wordsworth sitt dikt har hans eige minne og røynsla til venen gått i hop i ein einskap.

*Sjå henne einsleg millom aks,
den gjenta på ein Høglands-mo!
Ho haustar korn og syng for seg,
stans eller stig i ro!
Ho skjer ein teig med korn i fang
og syng eit stev med tunglynd
klang:
lyd etter væl! for hennar ljod
vil fylla dalen som ei flod.*

*Meir kjært song ingen nattergal
for ferdafolk i Austerland
på kvila i ein avskygd dal
frå heit arabisk sand:
ei røyst så tryllande og klår
vert aldri høyrd frå gauk ein vår,
som rører stilla ved ein fjord
blant Ut-Hebridar, lengst i nord.*

*Vil ingen seia kva ho syng?
Kan henda klagelåtar flør
for lidne slag med hogg og styng
i ufredstider før:
Eller eit meire kravlaust kvad
om ting frå denne tid og stad,
om velkjend sorg og tap og bry
som stødt kan bera til på ny?*

*Kva enn det var om, møya song
som vore tonen utan ende.
Eg såg ho syngja, bøygd mot jord,
med sigd og strå i hende.
Eg stod og lydde, still og kløkt,
og då eg steig mot åsen høgt
i hjarta tonen enno var
som ikkje meir til øyro bar.*

**Til norsk ved Johannes
Gjerdåker**

Tilskrifter

Vestmannen

Bladstyrar Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Vestmannalaget

Formann Leidulv Hundvin
Lillehatten 242, 5033 Fyllingsdal
Telefon 55 15 37 32

Ivar Aasen-sambandet

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdal
Vestlandske Mållag

Formann Lars Bjarne Marøy
Eliasmarki 14, 5034 Y LaksevågP
Telefon 55 34 33 77

Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy
Tilskrift som Vestlandske Mållag

Målungsdomslaget

Prikken yver i-en

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdal
Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29

Høgnorskringen

ved Vestmannen
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Norsk Målungdom

Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Telefon 22 36 40 43

Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo
Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei ser gjerning i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskidlemer vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

*Innmelding til kassastyraren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad*

*Elvenesvegen 10 C
5050 Nesttun
Postgiro 0814 20 27 209*

Nytt nynorsk teikneseriealbum

Eit nytt nynorsk teikneseriehefte for ungdom kom i sumar. Landbruks-forlaget og Norsk Barneblad samarbeider um *albumet*, dei kallar. Det heiter *ANNIKA. Den nifse natta*. Teiknar og forteljar er Håkon Aasnes. Heftet er på 32 sider og kostar kr 49,50.

Aasnes er ein veteran i norsk teikneseriemiljø, kjend frå mange avisor og blad. Seriane hans er både for born og vaksne, og han er einaste nordmann som hev kome med i det amerikanske World Encyclopedia of Comics. Han hev m.a. stade bak *Seidel og Tobram* som fyrst synte seg i 1972, *Formann Olsen, Zanhar, Brage Breiskalle og Kråka Konrad*. Han hev illustrert *Fantomet* og *Donald*, og teiknar *Smørbukk, Tuss og Troll* og *Hanna* for Norsk Barneblad.

Ungdomsserien *Anniaka* hev vore med i Norsk Barneblad sidan 1991, og hev falle i god smak. Serien hev realistiske drag, og tek upp vanskar, krav og gledor som det hender unge tenåringer møter. Men djupboring er det lite av.

I *Den nifse natta* er det sjukdom heime hjå Annika, og ho skal yvernatta hjå ein ny lærar på ungdomsskulen. Han hev serlege sider, syner det seg, og det vert ei rett spanande soge. Heftet fær tilskot frå Norsk Kulturråd; Det er merkt med nr. 1, so truleg kjem det fleire Annika-utgåvor seinare.

Bergensmål

Frå Nils-Aksel Mjøs fekk me eit lite triteiga blad på two sider som heiter *Bergensmål*. Bladet er i 4. årgangen og dette er nr. 2 i år. Etter det me skynar, gjeng bladet ut til lagslemene i Bergen Mållag. Bladstyre er Livar Aksne, Arne Apold og Johs. Bleie. Innhaldet er høveleg blanda, og bladet i seg sjølv er eit godt tiltak, truleg med Oslomål i hovudstaden til mynster.

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein horisontal samarbeidsring av frie korresponderande lagslemer som vil reisa nynorsk i sitt "beste lag" (Aasen). I høgnorsknamnet ligg programmet. Open for alle. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til: Høgnorskringen
v/Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Postgiro 0803 4591343

Kjem Gula Tidend att som månadsmagasin?

Ei kjelda i Bergen fortel til Vestmannen at det er tankar uppe om å vekkja til lives nedlagde Gula Tidend. Bladet skal i tilfelle verta månadsmagasin.

Gula Tidend hadde ein sterk tradisjon og ein sermerkt plass millom folk både på Vestlandet og i landet elles, og det var eit tungt tap for mange at Gula for nokre år sidan laut stogga. Gula vart grunnlagt i 1904, og heilt sidan Johannes Laviks dagar vart Gula-mål rekna for eit heidersord av sume, det motsette av einskilde andre.

Det ligg eit sakn og eit tomrom etter Gula, og Vestmannen er ikkje åleine um å ynskja at månadsbladet Gula kjem att med den gamle sterke målprofilen. Når dei greidde kveikja liv i gamle Morgenbladet, må det lata seg gjera for Gula. Vonleg er dette meir enn eit rykte.

mål og makt

Best! Mest! Størst! om Ivar Aasen

- * Mål og Makt er tidsskriftet át Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1996
- * Nr 1-2/96 har kome, med over 20 artiklar om Ivar Aasen og målreisinga. Artiklane er prenta innleiingar frå Ivar Aasen-konfertil NMU i bergen i januar.

Artiklar av m.a.: John Hutchinson, Kjell Venås, Jostein Nærbovik, Karin Moe, Ola Breivega, Olav Randen

-
- Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet**, 25,-
 Send meg M&M nr. 4/95 **Hegemonisk nasjonalisme. Postmaterialisme. Ordbøker** 25,-
 Send meg M&M nr. 1/2-96 **Ivar Aasen-konferansen 1996** 60,-
 Eg tingar 1996-årgangen for 90 kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____

STAD: _____

Send til: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

DAG OG TID

Pilestredet 8
0180 OSLO
Tlf. 22 33 00 97
Faks 22 41 42 10
E-post: dagogtid@sn.no

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk**

Godt “Mål og makt”

I vår kom nytt ”Mål og Makt” fra Studentmållaget i Oslo. Heftet er kalla nr. 4/96. Me skynar kvifor - det skal vera 4. nummer i året. Det spørst um ikkje ei betre løysing hadde vore dubbelnummerering. Då vart det lettare å koma i rett ruta.

Det er eit godt hefte. Anders Ofthen og Stein Sæbø, båe tilknytte Landbruks-høgskulen på Ås, skriv um botanikaren Ivar Aasen. Aasen arbeidde ikkje so lite med plantar og plantenamn. Han gav ut ”Norske Plantenavn” i 1860, men Aasen fekk aldri tid til å skriva den naturhistoriske namneboki som han hadde i tankar på 1870/80-talet. Diverre.

Håvard Tangen tek eit lite oppgjer med sogeneskrivarar for det biletet dei jamt yver hev gjeve av Ivar Aasen - sumtid næraast ei karrikering av den røynlege soga. Det er ikkje noko gale i å vera husmannsson - Aasmund Olavsson Vinje var det - men Aasen var det no reint faktisk likevel ikkje, same um velkjende sogemenn hev skrive det; foreldri til Aasen var bygslingsfolk (leiglendingar). Stein Rokkan hev endåtil skrive um Aasens ”romantiske legning”, noko det er grunn til å kalla regelrett tull;

det er snarare semje um at Aasen hadde ei nykter og realistisk legning!

Forvitneleg skriv Bård Eskeland um ”Ivar Aasen, Knud Knudsen og språknormale i dag”. Han tek millom anna fyre seg brigde i konsonantverk og vokalverk i det offisielle nynorske skulemålet, innførde av målteknokratar med partipolitisk ryggdekning, stundom under skin av (kvasi)vitskap (meldaren sine ord), ofte heilt måldilettantske. I rekkja og rad bryt dei med intensjonane og normeringssprogrammet til Aasen. Dei tek ikkje ”konsekvent omsyn til noko som helst” - då frårekna inkonsekvensar i bokmål. Eskeland hev truleg rett i at etter kring 60 års offentleg mishandling av nynorsk skulemål, vilde i-mål med *eineformstatus* i dag venteleg ha skipla Aasen sitt yverstalte tankebygg for målreisingi. Men eg vil leggja til at stoda knapt er fundamentalt brigda frå Aasens tid, og at einerådande i-former heller ikkje stend på det dagsaktuelle sakskartet åt Aasen-rørsla; det held lenge med jamstelling dersom jamstellingi vert røynleg. Men i-målet - i vid mening, med

skilje millom sterke og linne hokynsord - stend likevel sterkare i talemålet i Noreg enn en-målet som hev vunne meir enn jamstelling att på sin kant. Dét høyrer med til biletet. Sant er det at sjølvé språknormalen til Aasen er ”makelaus folkeopplysning og eit program i seg sjølv”.

Hans-Olav Enger hev ein god replikk um austlandske bymål, der han med saksgrunnar dreg i tvil at oslomålet held på verta ein parallelforskuva variant av bokmål. Målet gjeng heller sin eigen veg som stundom synest vera i norsk leid - til dømes aukande a-bøygjing av gjerningsord. Tor Gutta tek til motmåle mot tidlegare umtale i Mål og makt av supplementsbandi av Norsk Riksmalesordbok, og me finn som vanleg utdrag frå Heidrun, det gamle handsksrivne bladet til Studentmållaget.

Gledeleg nok er ikkje heftet språkleg einsretta, men me møter òg klassisk høgnorsk. Språkleg nynorsk einsretting høyrer etter vår mening berre heime i målteknokratiet. Um då der.

Jostein Krokvik

Olaus J. Fjørtoft i brennpunktet Kultursoge frå Haram på Sunnmøre

Olaus J. Fjørtoft kom til verdi i Aravika (Hardhaugvika) på Nogva i Haram, og heimegrendene hev teke vel vare på minnet um den uvanlege sonen sin. I 1997 er det 150 år sidan han vart fødd - den 19. januar 1847 - og utrøyttelege Haram kultur-historiske lag hev sendt ut two Fjørtoft-hefte. Det eine er av *Harald B. Haram*, det andre er ei samling på 8 bladstykke um Olaus J. Fjørtoft som diktaren og norskdomsmannen frå Volda, *Anders Vassbotn*, skrev i *Unglyden* på Voss i 1907. Når desse stykki kjem på prent att no 90 år etter dei var skrivne, vert det eit minnehefte både for Fjørtoft og Anders Vassbotn (1868-1944). Harald B. Haram er primus motor for båe utgjevingane.

Heftet til Harald B. Haram var med i Syn og Segn i 1978, då det var 100 år sidan Olaus J. Fjørtoft døydde. Utgreidindi høver like godt no ved 150-årsleitet etter Fjørtoft var fødd. Her er yversynlege realupplysningar, sume visseleg nye for mange. Den matematiske sergvnaden til Fjørtoft er ikkje umstriddeleg, og i 12-13 årsalderen skreiv

Olaus J. Fjørtoft. Tegning av Mathias Skeibrok.

han ei ”Praktisk Regnebog for dem, der mangler Skolegang”. Boki er på 150 sidor, ho var i bruk i fleire år, og på forfattarplass er oppført ”Af O. Fjertoft & H. Roal”. Me fær vita at denne medarbeidaren H. Roal er *Hans Sæmundsen Roald*, ein gut frå

Vigra som, truleg etter poliomyelitt, vart vanfør og fekk ein heller hard lagnad. Ja, Haram brukar det lette, gode og norske ordet *vanfør* i staden for tungvinte og halvt tåkelagde kunstord som sume etter motestraumen no ei tid på liv og daude skal bruka (handikappa, funksjonshemja).

Stykki til Anders Vassbotn er livfulle forteljingar, kultursoge, synsmåtar og tankar, skrivne for ungdom for 90 år sidan. Ei sprutande kjelde. Forvitneleg er det Vassbotn fortel - og Harald B. Haram utdjupar i etterordet - um Oskar Norman Eng (1847-1921). Eng høyrde til Fjørtoffringen, han var fødd i Vadsø, voks upp i Sogn og var lenge distriktslækjar i Volda til han sist på flytte til Stavanger. I Volda gjorde han eit godt helsearbeid og var med i det politiske og kulturelle livet. Dei vilde ha honom med på vallista for Vinstre til Stortinget, men det sa han nei til. Derimot studde han Vassbotn som sat på Stortinget frå 1913 til 1930.

Skriftene frå Haram kultur-historiske lag vitnar um gildt og verdfullt arbeid.

Jostein Krokvik

Spelemannslaget Fjellbekken

Spelemannslaget Fjellbekken er eit aktivt lag som samlar både gamle og unge spelemenn til øvingar. Dei møtest skiftevis i Gimle og Fensal, og godt og vel 30 øvingskveldar i året er vanleg.

Då laget hadde siste øvingi fyre sumaren, var det lagt inn kaffiykt attåt alt spillet. Ved bordet gav Ludv. Jerdal ei vurdering av den storfelde konserten "Troldspel '97" som Folkemusikkens Venner heldt i Troldsalen i festspeltid. Og Oddmund Dale nemnde at vedlikehaldet av minnesteinen for Arne Bjørdal i Lindås er forsømd. Laget vil no taka kontakt med heradet for å få retta på dette. Det vart nemnt at minnesteinen stend på ein stad der det er sers liti ferdsla.

Rovdyrgjæting

I bladet *Bonde og småbruker* for 30. mai skriv Svein Hauggrav frå Edland eit innlegg der han viser til kor nedslitne av tidløyse sauebondene er, ikkje minst i den stutte sumarstidi. Attåt mangt anna må dei ofte freista få attatinntekter so dei får råd og høve til å bu heime. At dei skulde få tid til å verta hjuringar for sauene sine på fjellet, er heilt urealistisk.

Nei, lat heller rovdyridealistane gjæta rovdyri. Gaupone er kring 60, sauene tel millionar, og rovdyrvnarane vil få full glede av idoli sine. Kanskje fær dei jamvel upptak av kor elegant gaupa meistrar den heroiske kampen mot dei lumske rådyri. Lukkast hjuringuppdraget, vil saueflokkane sleppa å verta spreidd frå lambi siné, lamb som seinare gjeng åleine heile sumaren og svelt, og som kjem heim um hausten utmagra. Sauene vil beita dei bondene hev vant dei til det, det lyt bondene gjera um dei skal finna att sauene til hausten.

Sauene er ikkje noko trugsmål mot rovdyri. Det er umvendt, og er det ikkje mot den som utøver trugsmål at tiltak må setjast i verk? Spør innleggsskrivaren.

Mindre avgifter

Seinhaustes 1996 fortalte statsminister Andris Skele i Latvia at regjeringi hans steg for steg vilde minke avgiftene å utførselsvaror for å gjera sitt til at latviske varor skulde vera tevlingsføre i utlandet. I fylgje Skele skulde utførselsavgifti på timber skjerast ned til det halve den 1. januar i år. Og avgiftene på skrapmetall og transportkøyretøy vilde regjeringi òg lata fara.

Arne Horge

Verdfulle bøker

Jostein Krokvik: **Ivar Aasen - diktar og granskars, sosial frigjerar og nasjonal målreisar.**

Sersynte bilete tilskipa av Jo Gjerstad. 272 sidor.

Ny 1996. I prydband kr 250,-.

Sigurd Sandvik: **Suldalsmålet II.** Ny i samling ord og ordlag frå Suldal. **Ny 1996.** Hefta kr 100,-.

Suldalsmålet I og II samla for kr 200,-.

Arne Garborg: **Ivar Aasen.** Fikst miniformat og smakfullt band. Fyreord av Trygve Lande. I band kr 95,-.

Jostein Krokvik: **Norskrett skriftmåls store fall.** Utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

Jostein Krokvik: **Ny Hungrvekja og Jan Prahl.** Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: **Mål og vanmåle.** Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: **Kjettarord um norskmalalkymi.** Hefta kr 24,-.

Sigurd Sandvik: **Skriv betre norsk.** Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

Ivar Aasen: **Norsk Maalbunad.** Norske ord etter umgrip og tyding. I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Ivar Aasen: **Målsamlingar frå Bergens Stift** ved Jarle Bondevik. Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Kr. 230,-.

Ivar Aasen: **Målsamlingar frå Sunnmøre.** Red. Jarle Bondevik. Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

Ivar Aasen: **Sunnmørsgrammatikkane.** Red. Jarle Bondevik. Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

Severin Eskeland: **Framandordbok.** Einaste nynorske framandordboki. Frå 1919. Fotografisk nyprent. 75 sidor. I band kr 115,-.

Gustav Indrebø: **Norsk Målsoga.** Det grunnleggjande målsogeverket. I band kr 350,-.

Inger Indrebø Eidissen: **Gustav Indrebø. Ei livsskildring.**

Den store målreisaren og vitskapsmannen skildra frå nært hold. I band kr 230,-.

Nikolaus Gjelsvik: **Von og veg.** Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk målføring. I band kr 60,-.

Jarle Bondevik og Andreas Bjørkum: **Djup fjord og høg himmel.**

Festskrift til Anders Ohnstad. Hefta kr 200,-.

Severin Eskeland: **Ei minnebok.** I band kr 50,-.

Gustav Indrebø: **Kva er målreising.** Utvalde artiklar. Hefte kr 50,-.

Gustav Indrebø: **På norsk grunn.** Hefta kr 125,-.

Egil Lehmann: **Ordbok for Det nye testaamentet.** I band kr 200,- **Egil Lehmann:** **Reise det som velt er.** Hefta kr 115,-.

Egil Lehmann: **Færøysk-norsk ordbok.** I band kr. 150,-.

Hannaas, Clausen, Jerald: **Vestmannalaget 110 år.** I band kr 200,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 - 5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56

Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

C-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

I Nationen 10. juli i år stod denne replikken av Bjørg-Inger Kaldbast, Bondeungdomslaget i Oslo:

Nynorsk for alle

Av Bjørg-Inger Kaldbast, Bondeungdomslaget i Oslo

Styret i Bondeungdomslaget i Oslo meiner Noregs Mållag sitt nye prinsipprogram må ha ein klår føremålsparagraf, som må slå fast at Noregs Mållag vil arbeida for at *alle* i Noreg *vel* nynorsk som si skriftlege norske målform, og at alle ska! kunna nyitta dialekten sin fritt. Vi ynskjer at folket etter kvart samlar seg om og tek i bruk det nynorske skriftmålet, samnemnaren for dei norske målføra i bygd og by.

Bondeungdomslaget i Oslo har teki fylgjene av dette, og driv i dag eit aktivt arbeid for å få nynorsk skulemål for 1. klassingane i Oslo. Den ideologiske grunngjevinga for det er ikkje at vi vil ha eit tilbod for tilflyttarforeldre som kan henda vil flytta attende frå Norge til

Noreg, men at vi ynskjer å gjeva alle i Oslo eit tilbod om nynorsk. Denne grunngjevinga har synt seg å verka, det synest ved at ein stor del av ungane i nynorskklassane i Oslo er vanlege Oslo-ungar.

Dette står i motstrid til fleirtalsinnstillinga frå "styret i Noregs Mållag. Ifylge den, skal Noregs Mållag berre arbeida for at alle fritt skal kunna nyitta dialekten og ta i bruk det nynorske skriftmålet. Det står ingen ting om at Noregs Mållag faktisk *vil* at folk skal ta i bruk det nynorske skriftmålet. Framlegget til fleirtalet i styret kunne faktisk vore særskilt godt som føremålsparagraf for Norsk språkråd - ikkje Noregs Mållag.

**Godt sagt
um sanning**

Tala di må vera sann,
fager ogso, om du kann.
Men om annat vantast må,
sanning må du halda på!

*A. O. Vinje (i Dølen II
nr. 2 1859)*

Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

HER FINN DU OSS I HORDALAND:

Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådstuplass - Åsane
Askøy - Austevoll - Bømlo - Nordhordland - Os - Osterøy - Sotra

Sluttordet

Ryktet veks alltid
på vegen.

*Vergil, romardiktar,
70-19 f. Kr.*